

GEHEJMEARKIVAR WEGENERS MEDVIRKNING I SUCCESSIONSSAGEN I 1850-51

AF

HOLGER HJELHOLT

I.

Af præsten i Gudbjerg på Fyn, Hans Christian Wegeners børn har to fået deres navne skrevet i Danmarkshistorien. Den yngre af dem, Johan W. (1811-83), som den første forstander på Rødding højskole (1844-45), den ældre C. F. W. (1802-93) i sin egenskab af lærd historiker og arkivmand, men navnlig ved sin deltagelse i den litterære kamp mod slesvig-holstenismen og sit forsvar for kongelovens arvefølges gyldighed i Danmark-Slesvig og for dens opretholdelse under successionsforhandlingerne (1849-53). *C. F. Wegener* blev i 1826 ansat som lærer ved Sorø akademi og kom til at stå daværende amtmand for Sorø amt, Poul Christian Ste-mann nær. Denne blev i 1827 kancellipræsident. 1847 udnævntes Wegener til kgl. ordenshistoriograf,¹ og i marts 1848 blev han chef for gehejmearkivet og fik professortitel.

Først efter oprørets udbrud begyndte de »Antislesvig-holstenske Fragmenter« at udkomme. De var »foranstaltede« af Københavns universitets konsistorium og havde professor *A. F. Krieger* som redaktør. Deres fremkomst skyldtes en henvendelse fra professor H. N. Clausen til konsistoriet med baggrund i de ni Kielprofessorers kritik af Det åbne brev.² I denne skriftseries 10. hefte (1848) offentliggjordes Wegeners afhandling »Om den evige forbindelse mellem Slesvig og Danmark i statsretlig henseende«. Den var skrevet i juli og i sept. offentliggjort på tysk, blev også oversat til fransk. Nu kom den på Kriegers foranledning ligeledes på dansk i efteråret 1848.

Wegener bidrog med flere kendte afhandlinger til de følgende hefter af »Fragmenterne«, men det skal jeg ikke komme ind på her. Jeg vil heller ikke diskutere, om den slesvig-holstenske påstand er rigtig, at W. skrev »im Auftrage des Ministeriums«. Selvfølgelig søgte de danske regeringer efter systemskiftet råd og hjælp hos deres kyndige gehejmearkivar-historiker. I et brev til broderen fra slutningen af november 1849³ omtaler han at have skrevet 6-7 større eller mindre afhandlinger, hvoraf nogle var sendt til de danske fredsunderhandlere i London.

¹ I Biografisk Leksikon XXV, Kbh. 1943, s. 250 anføres, forunderligt nok, året 1851 for udnævnelsen.

² H. N. Clausen, Optegnelser om mit levned og min tids historie, Kbh. 1877, s. 306 ff.

³ 23/11 1849. Johan W.s arkiv i R.A.

Han påtog sig, bemærker han, gerne dette arbejde, men slemt var det, at man aldrig undte ham den fornødne tid. Altid hed det: »Hr. prof. vilde gavne sagen ved at ile såmeget som muligt«. De nævnte arbejder havde bragt ham i nærmere forbindelse med konseilspræsidenten, A. W. Moltke.

I begyndelsen af året 1850 gik den danske regering i princippet ind på Ruslands forslag om arvestorhertugen af Oldenburg som tronfølger i monarkiet ved den kgl. mandslinies uddøen. Jeg gør her opmærksom på, at jeg om successionssagens stilling i 1850 kun kommer med spredte og delvis summariske bemærkninger. Et arrangement som det nævnte ville kræve renunciationer af det ifølge Kongeloven til Danmark-Slesvig arveberettigede hessiske hus. Det blev overdraget tidligere direktør i udenrigsministeriet, Dankwart, at føre forhandlinger herom med den hessiske familie. Af et brev 16. marts fra departementssekretær J. F. Sick til Dankwart, hvorved Sick fremsender de seneste akter i successionssagen, fremgår, at Dankwart endnu på det tidspunkt må have haft med sagen at gøre.⁴

En god måneds tid senere havde Wegener i anden anledning en privat samtale med minister H. N. Clausen.⁵ Han »vovede« herunder at give udtryk for sine meninger »i anledning af de i publicum cirkulerende rygter om det påtænkte valg af en thronfølger i Danmark«. Clausen bad ham nedfælde meningene skriftligt. Det skete i en længere opsats, dateret den 26. april, sendt til Clausen dagen efter. Den 29. sendte Clausen konseilspræsidenten skriftet. Han henstillede, at det sættes i cirkulation blandt statsrådets medlemmer.⁶

W. havde, skrev han, i samtalen med H. N. Clausen, ytret det inderlige ønske, at man ikke i 1850 vilde gentage begivenhederne 1448 og 1460, ikke opofre Danmarks ret til Slesvig; uden dette kunde Danmark ikke bestå. Man vil dog ikke evig her i Danmark, fortsatte han, foragte fædrelandets histories lærdomme eller se disse alene gennem tyske briller. W. påviste de tydelige paralleller mellem 1448 og 1460 og 1850 og gav en skildring af de kampe og ulykker, som Slesvigs stilling siden 1241 (31) havde påført riget. Han henviste her flere gange til sin Sorø-kollega H. F. J. Estrups historiske arbejder herom. Frederik IV var det lykkedes at genforene Slesvig med Danmark, men hans (tyske) rådgivere udførte hans planer halvt. At støtte sig til Holstens inkorporation 1806 forekom W. »ren dårskab«, og bedre var det næppe med fællesregeringens oprettelse 1834 og helstatspolitikken under slesvig-holstensk førerskab i de sidste år. »Da vågnede vi endelig i foråret 1848 og fandt Danmark ved denne politik bragt til afgrundens rand«. Han vilde dog ingenlunde kaste Holsten bort, men bevare rigets gamle grænse ved Ejderen. »Jeg ønskede så inderligt, så brændende, at mit fædreland dog måtte ville lære af historien og lade sig advare af dennes lærdomme«.

Forrige efterår var W. egentlig blevet forberedt på, man vilde have hans betænkning i tronfølgesagen, men det var ikke sket. Regeringen anså sig da formentlig bedst tjent med en erklæring fra en tysk statsmand [Bernh. Bülow], der i foråret 1848 forlod Danmark, siden kom tilbage og tilbød sin tjeneste. Men da

⁴ Dankwarts arkiv. R.A.

⁵ Se herom C. F. Wegeners privatarkiv. (R.A.) A. 1, pk. 6. Her findes koncepten til W.s opsats af 26/4. Originalen har jeg ikke fundet. Sml. s. 98.

⁶ Statsrådsjournal nr. 43/50.

sagen syntes aktuel, ønskede H. N. Clausen altså hans, W.'s mening. Holder man bare fast ved Kongeloven, udtalte W., var der ingen fare for Slesvig; det kunde da inddrages som et hjemfaldent len. Men tænkte man på en anden oldenburgsk agnat end prins Christian (han havde anerkendt Det åbne brev), måtte vedkommende udtrykkelig for sig og sine descendenter anerkende Slesvigs samhörighed med riget. »Den som ikke gjør dette, kan det danske folk aldrig give sin stemme«. Evt. kunde man tilbyde vedkommende for opgivelsen af hans agnatiske rettigheder en stat »Holsten-Lauenborg« (det udvikles nærmere, hvori denne kan bestå) i real-union med Danmark. »Men et Slesvig-Holsten . . . kan på ingen måde, direkte eller indirekte, tillades«. Det vil føre til Danmarks undergang.

Denne W.'s opsats, skriver statssekretær Liebe i et brev af 16. maj til departementssekretær J. F. Sick, vil jeg gerne have ved hånden til evt. brug ved statsrådsmødet i morgen.⁷ Mødet handlede om successionssagen.⁸ Chr. Høyer Bille, der fungerede som direktør i udenrigsministeriet, forelagde udkast til indbydelse til de respektive magter vedrørende en konference herom. En sådan cirkulærnote blev ganske vist vedtaget, men betænkelighederne ved at tage initiativet i sagen sejrede foreløbig. Noten blev ikke afsendt.

I samme møde foreslog finansminister Sponneck, at man overdrog Wegener og professorerne J. E. Larsen og Krieger at udarbejde en erklæring om Slesvigs uadskillelighed fra Danmark, som arvestorhertugen af Oldenburg skulde afgive før anerkendelse som tronfølger. Statsrådet billigede forslaget.

I dets følgende møde, den 21., var successionssagen igen til drøftelse. Der rejstes fra nationalliberal side det spørgsmål, om rigsdagen ikke burde underrettes om forhandlingernes gang.⁹ Ifølge grundlovens paragraf 4 kunde Kongelovens arvefølge kun forandres efter forslag af kongen og med den forenede rigsdags kvalificerede samtykke. Man vedtog imidlertid at undlade al meddelelse til rigsdagen. Ansvar for, hvad der kunde opnås, vilde blive ministeriets; det måtte tage de evt. følger.

Sponnecks forslag i mødet den 17. om henvendelse til Wegener, Larsen og Krieger fik Bille bekræftet i statsrådsmødet den 27.¹⁰ Bille nævnte desuden, at Wegeners opsats var sendt J. E. Larsen. Jeg anfører her, at Larsen jo havde skrevet de to første hefter af »Antislesvigholstenske Fragmenter« og heri behandlet Samforleningsinstituttet.

Henvendelsen til de tre mænd foregik mundtligt. Først den 15. juli blev den ønskede betænkning afgivet. Dagen før var Bille fratrukket ledelsen af udenrigsministeriet og erstattet af den fra fredsforhandlingerne i Berlin hjemvendte Holger Chr. Reedtz. Reedtz udnævntes 6. aug. til udenrigsminister. Betænkningen, kaldet »Yderligere betænkning i anledning af den Wegenerske memorial af 26. april«, er skrevet af Wegener, men »affattet under fælleds overveielse af de mænd«, som ministeriet havde bedt udtale sig.¹¹

⁷ U.min. Dossiersager. Arvefølge. Pk. 2, læg 5.

⁸ Statsrådets Forhandl. II, s. 478 f.

⁹ Statsrådets Forhandl. II, s. 480 ff.

¹⁰ St. II, s. 486.

¹¹ Den findes i U.min. Dossiersager. Arvefølge. — Sml. Statsrådsj. 102/50. Den sattes i cirkulation blandt ministrene og tilbagesendtes d. 19. til udenrigsmin.

Nogle hovedtræk af det 34 sider store skrift skal omtales. W. fastslår først, at vilde kongen foreslå en agnat af den oldenborgske stamme, måtte vedkommende forud udtrykkelig anerkende Slesvigs uadskillelige forbindelse med det øvrige Danmark. Herpå beroede »Danmarks riges fred og lykke, ja *tilværelse*«, og herfor havde man stridt i de tre år. Han gennemgår derpå, hvordan de forskellige linjer af oldenborgerne havde stillet sig til Det åbne brev. Heldigvis havde storchertugen af Oldenburg kun protesteret i almindelige vendinger, men noget kunde tyde på, at man ikke fralagde sig enhver tanke på Slesvig [arvekrav på dette]. W. går så over til nærmere at drøfte, hvordan forhandlingerne bør indledes med hesserne og oldenborgerne, og hvad de forskellige akter, der må udstedes, skal indeholde: I såvel landgrevinde Charlottes renunciationsakt som i oldenborgerens dokument og i en af ham udstedt »forsikringsakt« bør Slesvigs uadskillelige forbindelse med det øvrige Danmark udtrykkeligt siges. W. anfører, hvorledes de pågældende formularer skal lyde.

Til allersidst i betænkningen betones, at de danske legationer bestemt bør instrueres om, at Danmark kæmper for en klar afgørelse af enhver forbindelse med Tyskland. For at nå dette mål kunde man måske bringe det offer at lægge kronens tyske besiddelser (Lauenborg, Ranzau, Pinneberg, Altona) til Holsten og deraf danne et storchertugdømme »Holsten-Lauenborg« som en egen stat, men i realunion med Danmarks rige. I en vis forbindelse med denne slutning står et notat af Sponneck af 7. aug., indlagt i betænkningen: burde man ikke sende ekstrakt af den til de vigtigere danske gesandtskaber? Så vidt ses, skete dette ikke.

Den i W.s betænkning foreslåede erklæring af den evt. oldenborgske tronfølger nævnes i statsrådsmøder af 20. sept. og 25. okt.¹² Så indtræder tavshed herom. Som Reedtz udtalte i statsrådsmødet 1. okt., lå successionssagen nu i gehejmeråd Pechlins hænder. Hvad Pechlin arbejdede for, var prins Christian af Glyksborgs kandidatur. Ruslands støtte hertil opnåedes ved Pechlins sendelse til St. Petersburg i april-maj 1851 og ved den af Reedtz fra hans rejse til Warszawa hjembragte protokol af 5. juni.

Ved protokollen erklærede kejseren, under henvisning til transaktionerne 1767 og 1773 mellem Danmark og Rusland, sig rede til evt. at overdrage sine arvekrav på Holsten [en del af H.], i tilfælde af kongemandsstammens uddøen, til prins Christian og dennes mandlige efterkommere.¹³ Prinsen, der var gift med en datter af landgrevinde Charlotte, vilde desuden ved renunciationer fra den hessiske familie kunne overtage, hvad der gik i arv efter Kongeloven. På grundlag af sådanne retsakter og i betragtning af Ruslands da dominerende magtstilling skulde sønderlemmelsen af det danske monarki kunne forebygges og freden i Norden genoprettes.

Selve den protokol, der den 5. juni underskrevs i Warszawa, fik en kort levetid.¹⁴ Den lidenskabelige modstand, gehejmearkivaren, som vi skal se i næste

¹² Statsrådets Forhandl. III, s. 14 og 35.

¹³ Protokollen er – i dens endelige form – trykt i Danske Tractater efter 1800. I, 1877, s. 220 ff.

¹⁴ Sml. mit arbejde: Great Britain, The Danish-German Conflict and The Danish Succession 1850–52, Kbh. 1971, s. 172 f.

stykke, rettede mod dette arkivale, navnlig en enkelt artikel i det, gjorde det til luernes bytte. Op af bålet steg som en fugl Fønix en ny protokol, der postdateredes til samme dato og havde samme sigte: prins Christian som det danske monarkis arving efter Frederik VII og indførelse af mandlig arvefølge.

2.

Fra Warszawa var Reedtz taget til Wien og Berlin, men den 25. juni var han igen i København.¹⁵ I statsrådets møde to dage senere aflagde han beretning om de af ham førte forhandlinger.¹⁶ Han fortalte, at han efter hjemkomsten havde været i audiens hos Frederik VII og meddelt ham hovedpunkterne i protokollen, hvilke kongen billigede. Han foreslog, at kongen ved et brev »melder kejseren, at han i et og alt ratihaberer protokollen«.¹⁷ Statsrådet fandt imidlertid, at et for de yderligere forhandlinger i successionssagen så vigtigt aktstykke fortjente en omhyggelig overvejelse, før det godkendtes. Man henstillede, at gehejmearkivar Wegener og professor J. E. Larsen, hvis medvirkning i successionssagen jo tidligere var brugt, først gennemgik »protokollen i alle dens enkeltheder« og afgav deres betænkning før statsrådets endelige afgørelse.¹⁸

Megen tid til en sådan grundig overvejelse var Reedtz åbenbart ikke sindet at ville give de to herrer. Om eftm. kl. 7 den 27. overbragte departementssekretær, gehejmelegationsråd A. Skrike W. kopi af Warszawa-protokollen med befaling, at han efter konference med Larsen næste formiddag skulle aflevere deres eventuelle bemærkninger til protokollen. Måske kan Reedtz have tænkt på, at heller ikke han havde fået (brugt) mere end een dag i Warszawa til at overveje det af den russiske baron Osten-Sacken forfærdigede protokoludkast. I øvrigt indgav hele ministeriet den 28. sin afskedsbegæring; det rekonstrueredes først den 13. juli.

Den 28. sendte Wegener en skrivelse til »Kongens statsråd« og forklarede, hvordan den knappe tid havde gjort det umuligt for ham at give »en ordentlig udvikling af de ikke få bemærkninger, hvortil protocollen opfordrer«. Professor Larsen havde således ikke været hjemme om aftenen den 27. W. havde da sendt ham kopien, og om formiddagen den 28. havde de konfereret, inden W. gik i arkivet. Han udbad sig »lidt mere tid« til en ordentlig erklæring, men vilde allerede nu antyde et par særligt vigtige momenter.

Først gjorde han opmærksom på, at § 2 og § 4 ligefrem syntes at modsige hinanden. Den 1. nævnte prins Christians og prinsesse Louises descendens, den 2.

¹⁵ Berl.T. 25/6 1851 (aftenudg.). – N. Neergaard, Under Junigrundloven I, Kbh. 1892, s. 55, har den fejlagtige dato 24/6.

¹⁶ Statsrådets Forhandl. III, s. 319 ff. – Sml. med det følg. Alex. Thorsøe, Kong Frederik den syvendes regering II, Kbh. 1889, s. 243 ff. og N. Neergaard, anf. arb., s. 727 ff. og 772 ff. – Det arkivalske materiale findes i U.min. Dossiersager. Arvefølge samt i C. F. Wegeners privatarkiv. R.A.

¹⁷ Der findes et udkast til brevet til kejseren, dat. Frederiksborg 29/6, med billigelse af alt, men det afgik ikke.

¹⁸ Krieger, som man formentlig også kunne have tænkt sig rådspurgt, opholdt sig i Flensborg som medlem af notabelforsamlingen. Denne endte først 17. juli.

disse selv som dem, der forenede de i begge §§ supponerede adkomster. Denne forskel forekom ham uhyre stor.¹⁹ Kan protokollen på dette og »andre steder« ikke forandres, bliver det »en desto helligere pligt mod konge og fædreneland at redde, hvad der endnu står til at redde«. Der bør skabes sikkerhed for, at prins Christian og prinsesse Louises descendenter får den rette opfattelse af, at de regerer i Danmarks rige (∴ Øerne, Slesvig og Nørrejylland) og derhos i hertugdømmerne Holsten og Lauenborg, men ikke i Danmark og det såkaldte »Schleswig Holstein«.

Dette mål kunde endnu opnås »i al stilhed ved transaction indenfor selve kongehusets kredse«. W. henviste til sin memoire 15/7 1850 og betonedede, at sådan sikkerhed nødvendigvis måtte gives, før man vovede at lade kongen ratificere protokollen. Ellers kunde prins Christian som fordum Christian I blive nødt til at købe sig Holstens og samtlige agnaters samtykke på Danmarks [Slesvigs] bekostning.

Forelægger man kongen protokollen til approbation, bør man samtidig forelægge 1. renunciationerne (pr. Charlotte, pr. Frederiks og pr. Maries), lydende på Danmarks rige, d.v.s. øerne, Slesvig, Nørrejylland med kolonier og bilande og 2. pr. Christians erklæring for sig og efterkommere, at hans gemalinde ifølge Lex Regia og Danmarks grundlov er rette arving til Danmarks rige, og at hans børn tager riget i arv efter deres moder, ikke efter ham. Uden denne forholdsregel turde man ikke, herom var W. overbevist, vove at søge kongens approbation. I modsat fald vilde »det danske folks repræsentanter høit og lydeligt og med fuldkomneste ret« vende sig herimod. Sådan var hans »ringe mening, foreløbig og ilfærdigt meddeelt«. Professor Larsen var enig med ham i et og alt.

Samme aften eller nat – den 28. skrev W. et supplement til sit brev. Det sendtes statsrådet d. 30. I dette havde han, bemærkede han til slut, brugt »ord, hvis frihed og styrke er retfærdiggjort ved sagens uhyre vigtighed, min gjennem historiens studium vundne overbeviisning og min tillid til et fædrelandsksindet og fremsynet statsråd«.

Af supplementernes kritiske bemærkninger skal jeg nævne påvisningen af, at den 1. art. med dens udsagn om, at monarkiets integritet kun kunde reddes ved at afskaffe den kvindelige arvefølge, betød en opgivelse af Det åbne brev. Endvidere kritiseredes udtrykket i § 2 om de adkomster, prins Christian havde på grund af sin afstamning fra Christian I, »fondateur de la Dynastie Royale d'Oldenburg«. Udtrykket om disse adkomster var »meget for stærkt«, og det var Frederik III, der var »fondateur« af det kongelige oldenborgske hus.²⁰

I renunciationerne burde udtrykkelig anføres, hvad der blev givet afkald på. Det var forsømt i renunciationerne (de Dankwartske) af februar-marts 1850, hvilke man først bagefter havde meddelt ham; de var »i alle måder uarchivaliske [!] og formløse«. Hans memoire af juli 50 viste, hvordan de burde være. M.h.t. § 3 kritiseredes, at kejserens adkomster til Holsten var alt for stærkt ud-

¹⁹ Den går igen i den nye protokol.

²⁰ Ifølge W.s optegnelser nævnte § 2 først prinsens adkomster »d'un côté Son extraction en ligne directe du Roi Chretien, fondateur ...« W. har understreget dette og ud for skrevet: Det schl-hol. oprørsparties princip anerkjendt!!

talte, evt. kunde siges de adkomster, han prætenderer. § 4's uforligelighed med § 2 var fremhævet i hans første skrivelse. W.s skrivelse bevirkede, at Reedtz den 30. indbød ham og Larsen til et møde hos konseilspræsidenten kl. 11 i morgen form.²¹ Denne dag (kl. 11–2½) konfereredes der med A. W. Moltke og Reedtz, den følgende dag (2. juli) med Reedtz alene. Denne skal nu have været mere villig til at erkende, at Warszawaprotokollen kunde blive meget farlig.

Ved konferencen »foredroge vi (jeg vil ikke fragåe, at det især var *mig*)«, siger W. i et brev nogle år senere til Krieger,²² »vor anskuelse angående den fremgangsmåde, der burde anvendes for at udslette virkningerne af Warschauerprotocollens fadaiser«. Dette udtryk har han vel næppe brugt ved mødet. Resultatet af dettes forhandlinger var, at Reedtz bad de to herrer om følgende 7 skriftlige udarbejdelser: 1. en personlig skrivelse fra Frederik VII til kejseren med billigelse af Warszawaprotokollen; 2. renunciationsakterne til fordel for prinsesse Louise; 3. en revers af prins Christian; 4. deduktion, at landgrevinde Charlotte ifølge Lex Regia var nærmeste arving til Danmarks rige efter Frederik VII.s og prins Ferdinands død; 5. en deduktion, at Augustenborgerne ingen arveret havde til Holsten; 6. en memoire om det gottorpske huses fordringer på det forrige lenshertugdømme Holsten og endelig 7. indbydelse til de fremmede hoffere at tiltræde kongens arrangement vedrørende tronfølgen.

Den 5. om formiddagen havde W. »en hemmelig konference« (om successions-sagen, tør man gå ud fra) med finansministeren Sponneck. Om eftm. og aftenen skrev han udkast til brevet til kejseren samt et brev til Reedtz, der sendtes denne dagen efter; brevet var tillige underskrevet af Larsen. Brevet til kejseren, skrev de, var affattet svarende til, hvad Reedtz havde forklaret dem at være Warszawa-protokollens »ånd og anerkjendt rette mening«. Det vilde afværge de farer, »som en ordret fortolkning . . . efter vor mening vilde medføre«. Opgaven havde været vanskelig. De bad statsrådet foretage »en skarp prøvelse« af udkastet. Pkt. 2 og 3 burde have, før brevet til kejseren afgik; Reedtz havde ment selv at ville koncipere akterne efter formlerne i W.s memoire 15. juli 50.

I W.s udkast hedder det, at kongen efter en omhyggelig overvejelse af Warszawa-protokollen føler trang til at udtrykke »erkiendtlighed og høiagtelse«. Ruslands og andre venskabelige magters støtte under oprøret påskønnes varmt, og protokollen vil forhåbentlig understøtte en god og varig orden. Såfremt arvefølgen i det danske kongehus ikke i henhold til Det åbne brev kan komme til anvendelse også på de dele af Holsten, hvor den anses tvivlsom, vil monarkiets integritet ikke bedre kunne bevares end, når Deres Majestæt overdrager Deres »blandt alle agnater fortrinligste fordringer« (m.h.t. Holsten) til prins Christian. Ganske vist har denne ikke ved sin nedstamning nogen som helst arveret hverken til Holsten eller nogen anden del af monarkiet, men ved overdragelsen vil han træde i Deres Majestæts sted m.h.t. den tvivlsomme del af Holsten. Ved sin troskab mod mig (kongen) og ved sit ægteskab vil han kunne gøre sig håb om tronfølgen i monarkiets øvrige dele.

²¹ U.min. Departementalprtk. 1851, 30/6, nr. 100. – Neergaard, anf. arb. I, s. 772 f. nævner W.s 2 skr. af 28/6 og hovedpunktet i den 1. Om det følgende nære samarbejde mellem udenrigsministeriet og W.-L. har han de få almindelige bemærkninger s. 774.

²² 26/2 1858. Kriegers arkiv. R.A.

Det er nemlig min agt, fortsætter brevet, når de fornødne dokumenter er tilvebragte, at overdrage successionen i disse dele [de nævnes som i Det åbne brev] til prinsens gemalinde og hendes efterkommere ifølge Lex Regia. Og ved et arrangement vil jeg træffe en overenskomst, således at det danske monarki ingen sinde bliver regeret af forskellige suveræner, så længe den kejserlig-russiske mandstamme og prins Christians og gemalindes blomstrer. Jeg vil, så vidt fordres, skadesløsholde virkelige arveprætendenter, der endnu efter Deres Majestæts gunstbevisning mod prins Christian måtte gives. Ved en konference i London vil jeg søge en almindelig europæisk sanktion på arrangementet.

»Det er således, at jeg ved denne tillidsfulde skrivelse til Deres Majestæt billiger de forhandlinger, hvori min udenrigsminister har deltaget«, og for hvis resultat jeg udtaler min varmeste tak.

Den »skarpe prøvelse« i statsrådet, som W. og L. havde opfordret til, gik Reedtz omhyggeligt uden om (sml. nedenfor). Brevet måtte selvsagt oversættes til fransk. Indledningen blev lidt anderledes. Derefter følges korrekt udkastets bemærkninger om prins Christians manglende arveret og, hvordan kongen havde tænkt sig ordningen. Men der sluttes med »par ma présente lettre d'approuver dans tous ses points le Protocole signé à Varsovie«. Brevet dateredes den 17. juli, men afsendtes dog først den 25.²³ W. fik ikke den franske oversættelse at se før den 1. aug.

W. og L. havde betonet vigtigheden af, at renunciationsakterne og prins Christians revers udfærdigedes forud for brevet til kejseren. Det blev imidlertid ikke tilfældet. Reedtz opgav den tanke, han havde haft, om selv at koncipere de omtalte akter. Han sendte den 9. kammerherre Sick til W. for at bede denne og Larsen gøre også dette.²⁴ Da W. den 13. sendte udkastene – efter den 12. at være rykket for dem – nævnte han, at den omtalte memoire 15/7 50 for resten heller ikke gav tilstrækkelig hjælp længere, da forholdene så betydeligt har forandret sig. De tre sendte udkast var: 1. Landgrevinde Charlotte og prins Frederik af Hessens renunciations- og cessionsakt til fordel for datteren, prinsesse Louise; 2. prinsesse Marie af Anhalts renunciation og 3. prins Christians acceptations- og forsikringsakt for sig og efterkommere (at de evt. adkomster til Slesvig beroede på Lex Regia).

W. betonedede, hvor aldeles nødvendigt det var med disse dokumenter, før kongen ved sin skrivelse til kejseren »turde tiltræde hovedindholdet af Warschauer-protocollen«. Han havde gjort sig al umage med udkastene, men bad dog Reedtz og statsrådets øvrige medlemmer nøje undersøge dem. Han nøjedes imidlertid ikke med at tilstille Reedtz (og statsrådet) nævnte udarbejdelser. Under henvisning til, at han forud for memoiren 15. juli 50 var blevet bedt om et skøn »om sagens behandling i det hele«, fremsatte han – og Larsen – hvad han kaldte »nogle ganske få bemærkninger« herom. Det gjaldt om først fortroligt at underrette landgrevinden og hendes svigersøn, prins Christian, om udsigten til, at parret kunde forene successionsrettighederne i monarkiet, »prindsessen alle de utvivlsomme og sikre, prindsen alle de tvivlsomme og omtvistede«, nemlig den russiske linjes krav på Holsten eller en del (den gottorpske) af det. Disse krav var ganske vist ikke fra

²³ Gehejmereg. 25/7 51 (til Moltke).

²⁴ W. og L. 13/7 til Reedtz.

alle sider, heller ikke fra dansk, udtrykkelig anerkendt, men dog nok de mest berettigede efter den tyske lensret.

For at forebygge, at monarkiets forskellige dele nogen sinde skulde kunne blive regeret af flere suveræner, var det en absolut betingelse, at der udstedtes en renunciations- og cessionsakt til fordel for prinsesse Louise og en dertil knyttet acceptations- og forsikringsakt af prins Christian og hans børn. Akterne burde klart udtale, med hvilke forskellige retstitler prins Christian selv og hans efterkommere fik de forskellige dele af monarkiet: alt, der ifølge Lex Regia tilkendtes prinsesse Louise, vilde tilfalde prins Christian, »hans arvinger og efterkommere, mandlige og kvindelige til evige tider med fuldkomnere suverænitet«. Hvad der tilkendtes prins Christian, tilfaldt »med en blandet og uvis retstitel . . . ham og kun hans mandlige efterkommere på en ubestemt og ubestemmelig tid«, (sml. ovenfor) og med en suverænitet, underlagt det tyske forbunds højhed. Ved den foreslåede fortrolige konference med landgrevindens og prins Christian burde disse betragtninger meddeles dem som »resultater«; der kunde gives dem anvisning »på en *kyndig*, tro, det danske fædreland oprigtig hengiven mand [Wegener selv?], der strax kan besvare ethvert spørgsmål, løse enhver tvivl . . .«. — »Sagen er simpel, den er kun tilsyneladende, ikke virkelig indviklet«.

Som fremhævet, skulde udfærdigelserne ske, før brevet til kejseren afgik. Dog mente W. ikke, man behøvede at vente på prinsesse Maries af Anhalt. Hun havde tidligere vist sin beredvillighed til at slutte sig til sin moders og broders lignende akter, da oldenborgeren var på tale.

Den 14. skrev W. stolt til Sick, at han havde kunnet opfylde mere end lovet, »tak skee den fortræffelige egenskab ved aftenen, at dens grændse er meget elastisk«. Han havde kl. 10^{3/4} ladet gehejmearkivets bud aflevere et stort brev til Reedtz [det førnævnte af 13.] i udenrigsministeriet. Han sendte nu Sick memoiren af 15/7 50 tilbage, desuden sit udkast til brevet til kejseren og sit og Larsens brev af 5/7 til udenrigsministeren. Der var således, sagde han, »intet som hviler på *mig* med hensyn til de vigtige, *uhyre vigtige* forhandlinger i denne uge. Men *ministeriet* har overmåde meget at være opmærksom på, både i realitet og former«. Til slut gjorde han opmærksom på, at de pågældende akter burde udfærdiges på pergament eller stærkt hollandsk bikube, bølgepapir.²⁵

Den 13. juli var det nye ministerium, A. W. Moltkes tredje, blevet udnævnt. De fleste af de gamle ministre gik over i det nye; et par skiftede ministerier. Vigtigt var, at H. N. Clausen blev ofret for de russisk-tyske krav, medens Madvig, som også var krævet udskiftet, beholdt sin stilling. Helstatspolitikeren Carl Moltke indtrådte som minister uden portefeuille. Som justitsminister tiltrådte generalauditor A. W. Scheel.

Ministeriets første egentlige møde holdtes den 15. og handlede om successions-sagen.²⁶ Reedtz gav til underretning for de nye medlemmer en kort oversigt over dennes stilling. Han nævnte de »vanskeligheder«, som Wegener og Larsen havde rejst m.h.t. Warszawa-protokollen, men mente, de fleste var ryddede af vejen ved konferencen med ham. Dog indrømmede han, at § 2 (prins Christians adkomster

²⁵ W. har noteret akterne i Gehejmearkivets reg. 10, men de har f.t. ikke kunnet genfindes.

²⁶ Statsrådets Forhandl. III, s. 337 ff.

som nedstammende fra Christian I) var uheldig, men troede, dette kunde fjernes ved formuleringen af brevet til kejseren. Han var, sagde han, »hvad realiteten angik«, fuldkommen enig med W.s og L.s udkast til det. Senere under forhandlingerne oplyste Reedtz, at han havde »glemt« at tage udkastet med. Han antog, at statsrådet ikke kunde have noget at erindre, når brevet »i realiteten« kom til at stemme med udkastet.

De W.-L.ske renunciationsudkast blev i mødet genstand for en længere drøftelse. Naturligt nok kom debatten til at dreje sig om, hvad det endelige mål for Warszawa-protokollen var. Reedtz erklærede, at kejseren ønskede, at hans renunciation kom prins Christian personligt til gode. Han troede dog, det fra russisk side vel ikke vilde møde modstand, at også prinsesse Louise kom til at succedere. Men, som det under forhandlingerne fremhævedes, vilde herved komme to arverettigede til hver sin del af monarkiet. Denne splittelse kunde undgås ved, at prinsesse Louise overdrog sine arverettigheder til manden og deres fælles mandlige descendens. Det bestemtes i mødet, at Reedtz skulde få W. og L. til efter konference med Scheel at lave et udkast hertil. Endvidere overdroges til Scheel at gøre udkast til en erklæring af prins Christian, kortere end den W.-L.ske, om hans tilslutning til den danske opfattelse af Lex Regias gyldighed i Slesvig.

I mødet blev det spørgsmål også berørt, om rigsdagen ikke havde at samtykke til successionssagens endelige ordning. Sponneck fandt, at da kejserens renunciation kun gjaldt, så længe der var agnater af det nuværende kejserlige hus og agnater af prins Christians linje, vilde der opstå vanskeligheder, når disse uddøde, hvis kongelovens arvefølge da bestod. Det var vistnok da langt heldigere, »at Danmarks trone til den tid var helt ledig, hvorved man havde friere hænder«. Det kunde opnås ved et lovforslag til rigsdagen om arvefølgens forandring fra agnatisk-cognatisk til agnatisk. Flere ministre sluttede sig hertil. Mod mødets slutning – i hvert fald ifølge referatet – fremhævede Sponneck det betænkelige ved Warschau-protokollens § 2 (sml. ovenfor). Dertil var han måske tilskyndet ved en sammenkomst dagen før med Wegener. Sponneck støttedes af Carl Moltke. Og statsrådet mente, at foruden hvad herom stod i brevet til kejseren burde Reedtz give Nesselrode en særlig meddelelse.

Den 25. skrev Reedtz så til legationen i St. Petersborg om det betænkelige i nævnte §.²⁷ Da den danske gesandt i St. Petersborg, Otto v. Plessen, der stod i høj yndest hos Nesselrode, for tiden var i København, men skulde rejse tilbage til St. Petersborg, skulde legationen bede grev Nesselrode om ikke at gøre brug af omtalte §, før Plessen havde konfereret med ham.

Konferencen fik, som Plessen meddelte i sin indberetning den 31. aug., det ønskede resultat.²⁸ Rusland viste sig meget villig til at imødekomme de danske henstillinger. En ny ændret protokol udfærdigedes, men postdateredes til 5. juni. Den famøse udtalelse i § 2 udgik, og enkelte andre ændringer foretoges. Således hed det mod slutningen i den oprindelige protokol, at den danske konge for at jævne de vanskeligheder, som den planlagte kombination (prins Christian og pr. Louise)

²⁷ Geh.reg.

²⁸ Udtog af Plessens indberetn. ved depeche 25/9 til de danske legationer i Paris, London, Stockholm. Geh.reg.

kunde møde, »se réserverait d'entrer en pourparler avec ceux des Princes appartenant aux deux branches de la ligne de Sonderbourg qui auraient de leur côté des prétentions plus ou moins fondées à faire valoir éventuellement, et de leur offrir en cas de besoin des indemnités équitables«. Dette afsvækkedes noget i den nye protokol. Det hedder her, at hvis for fuldt at sikre den tilsigtede kombination andre renunciationer ansés »utiles et désirables«, måtte den danske konge sørge for de erstatninger (indemnités), som kunde anses »justes et équitables«.

Efter disse bemærkninger om Warschau-protokollens skæbne vender vi tilbage til statsrådsmødet den 15. juli. Skønt det i dette var overdraget Scheel at lave udkast til prins Christians erklæring, endte dette hverv som det om prinsesse Louises overdragelse af sine rettigheder til gemalen hos Wegener og Larsen. I W.s optegnelser hedder det, at statsrådet den 15. og 16. ved Scheel og Sponneck overdrog dem udarbejdelsen af aktstykkerne. De blev begge indsendte den 16.²⁹ Sammen med landgrevindens og prins Frederiks renunciationsakter underskrevs de den 18. i et møde, hvortil også arveprinsen var indbudt. Justitsministeren og udenrigsministeren underskrev som vidner. Efter mødets slutning indbød Reedtz Wegener til at komme til sig i ministeriet for at se de underskrevne akter.³⁰

I statsrådsmødet den 21. meddelte Reedtz, at kongen havde bemyndiget ham til at gå videre med successionssagen. Omkring denne tid bad han W. om, at han og Larsen gjorde også de andre arbejder færdige, nævnte ved konferencen 2. juli, særlig nr. 5 og 7 (se ovenfor). Den 24. kunde de sende ham nr. 5,³¹ memoiren, der »med muligste korthed og klarhed« indeholdt bevis for, at Augustenborgerne ikke på grund af deres nedstamning fra Christian I havde nogen successionsret til Holsten. Memoiren var ikke bestemt til trykning, men til vejledning for vore egne og fremmede diplomater. Den måtte altså oversættes til fransk.

Den 4. aug. sendte W. nogle af ham lånte arkivsager tilbage til Sick. Deriblandt den franske oversættelse eller parafrase af brevet til kejseren. Det var, bemærkede han, dateret 17. juli (sml. ovenfor). Var det allerede afgået, var der jo intet at gøre; ellers havde han nogle rettelser til det. Allerede dagen før havde han været færdig med udarbejdelsen nr. 7. Men Larsen var rejst bort uden at fortælle ham det og kom først hjem den 6. Før kunde han ikke konferere med ham og renskrive sin opsats.³² Han kunde da endnu nå at gennemse London-protokollen [af 2. aug. 50], som Sick havde lovet at låne ham.

Dagen efter Larsens hjemkomst sendte W. og han udenrigsministeren den ønskede udarbejdelse, nr. 7: note og memoire til de fremmede venskabelige kabinetter med indbydelse til en konference i London om successionssagen. W. sendte den med et særskilt brev til Sick for det tilfælde, at Reedtz ikke var til stede. Han udtalte, at Larsen nøje havde læst den, men haft næsten intet at bemærke; først i nat havde han kunnet renskrive aktstykket. Reedtz og statsrådets øvrige medlem-

²⁹ Se W. og L.s skr. 15/8 og Statsrådets Forhandl. III, s. 344 ff.

³⁰ W. til Sick 19/7.

³¹ Sml. W.s brev til Sick s.d.

³² Ifølge et udat. brev til Sponneck fra W. (afskrift i dennes arkiv) har W. drøftet sin opsats med Sp.

mer burde gennemgå det omhyggeligt, før det leveredes til oversættelse. Mange øjne ser mere end få. »Jeg troer, skrev han, at skyldte ikke alene mig selv, men også *fædrelandet*, at gøre mit til at dette skrift kan være så korrekt og bestemt, som det er muligt at affatte det«. Han var villig til at gennemse den franske oversættelse. »*Enkelte udtryk* ligger der en uhyre vægt på«.

Som bilag til udarbejdelse nr. 7 anføres tre stykker, nemlig nr. 5: memoiren om Augustenborgerne, nr. 6: om Ruslands fortrin for Oldenburg og nr. 4: demonstrationen af landgrevindens arveret. De to sidste var ikke færdige endnu, men Reedtz havde stærkt ønsket at få nr. 7. – I udkastet til indbydelsen til konferencen hedder det, at kongen havde indskrænket sig til at søge en ordning, der vilde bestå, så længe der var mandlige efterkommere af det kejserlige hus og af prins Christian. Kongen håbede, man vilde erkende prins Christian og hans efterkommere som nærmeste arvinger til Danmarks rige efter *Lex Regia*.

I et brev af 11. til Sick vender W. tilbage til vægten af de enkelte udtryk i den franske oversættelse, d.v.s. betegnelserne for, hvad det var, der udgjorde »*La monarchie Danoise*«. Hans tilbud om at gennemse oversættelsen blev åbenbart modtaget. I hans arkiv findes et fortryk af den, forsynet med en hob større og mindre rettelser, til hvilke der toges væsentlige hensyn i det endelige eksemplar. Som kuriosum kan nævnes W.s bemærkning: »her kan *ikke* begynde nogen ny linie«. Ud for et sted, hvor der stod »*le Danemark*«, har W. skrevet NB!!! og rettet til »*La Monarchie Danoise*«. Mod slutningen, hvor der sagdes, at den nye tronfølgeordning skulde ske »*de concert avec les organes legaux du pays*«, noterer W.: »tør man vove at lade disse sidste ord gåe ud?« De gik ud! W. havde i brevet til Sick foreslået »*Le règne du Danemarc*« = kongeriget Danmark samt Slesvig, bilande og kolonier, men herfor anvendes i noten *la Couronne Danoise* = Danmarks rige, *regnum Daniæ* = Nørrejylland, Slesvig, *øerne avec les dépendances et les colonies Danoises*.

Den 15. tilstillede W. og L. udenrigsministeren de to sidste af de arbejder, som var blevet dem overdraget, nemlig 4 og 6. Nr. 4: »Om arvefølgeordenen efter den af kong Frederik III under 14. novb. 1665 udstedte kongelov« er det eneste af aktstykkerne, som er skrevet med Larsens hånd.³³ W. havde for resten allerede gjort udkast til det, som Larsen kan have set, i hvert fald har de jo konfereret indbyrdes. – Ved oversendelsen af disse to sidste arbejder bragte W. og L. ministeren deres »ærbødigste tak for den os viiste tillid«.

Der findes endnu et par breve fra W. om aktstykkerne. Det ene skrevet tirsdag norgen den 19. aug. til Sick: »Jeg vandt uformodentlig igår eftermiddags en fri timestid og anvendte den til et roligere gjennemsyn af de franske oversættelser i sammenhæng«. »Ligeså uformodentlig« blev han afbrudt »midt under den rolige læsning« og kunde ikke fortsætte denne før »i den kommende nat«. Derfor vilde han først næste morgen kunne komme med nogle småforbedringer.

Det andet brev er fra 22. aug. til udenrigsministeriet. Det drejer sig om arbejde nr. 6: om Ruslands og Danmarks successionsrettigheder i det forrige lenshertug-

³³ Det er trykt i I. E. Larsen, *Samlede Skrifter*, 4. afd., Kjbh, 1861, s. 657 ff. – Sml. W.s brev til Krieger 26/2 1858.

dømme Holsten.³⁴ Det blev nok oversat til fransk, men »ikke meddelt til de fremmede cabinetter«. Ved en konference [i ministeriet] om formiddagen havde W. erfaret, at man fandt det betænkeligt at nævne det russiske hus'es mangel på simultanforlening. W. mente ikke, man burde lade dette punkt helt falde, nemlig opgive kongehusets, ikke egentlig Danmarks ret.

Den 19. aug. sendte Reedtz på statsrådets vegne Wegener og Larsen »vor oprigtige tak for den beredvillighed, hvormed de har villet påtage dem udarbejdelsen af disse forskellige vigtige documenter og memoirer«. ³⁵ Deres »videnskabelige og diplomatariske værdi og den klarhed og skarphed, hvormed de er affattede«, forpligtede såvel statsrådets medlemmer som de af kongens repræsentanter i udlandet, der skulde medvirke ved successionssagens endelige behandling, til »en sand erkjendtlighed mod forfatterne«. Og »den utrættelige nidkjærhed, hvormed disse arbejder er blevne fuldførte«, vidnede om »en så levende iver for sagen og interesse for fædrelandet«, at man ikke noksom kunne skønne på den.

Den af W. og L. konciperede skrivelse med indbydelse til en konference i London om successionssagen dateredes den 26. august.³⁶ De i juni påbegyndte forhandlinger om »Warschau-protokollens fadæser« (W.s udtryk) endte i august på harmonisk måde. I det ovenfor nævnte brev til Sponneck lød Wegeners sidste ord: »Men jeg er kun en tjener udi helligdommen – en tro tjener dog«. Om man vil lade udtrykket »helligdommen« gå på udenrigsministeriet (eller statsrådet?), hvor forhandlinger om rigets skæbne førtes, får stå hen. Vist er det, at Wegener i sin (og Larsens) medvirkning i successionssagen har i sit inderste været overbevist om at handle som tro tjener af konge og fædreland.

3.

Har vi i det foregående fået indtryk af en vis opstået harmoni, så skiftede denne i hvert fald ved den senere politiske udvikling til skærende disharmoni. Den 18. okt. erstattedes Reedtz som udenrigsminister af C. A. Bluhme. Under dennes ledelse foregik derefter Danmarks overgang fra ejderpolitik til helstatssystem. Konferencen i London om successionen, hvor diplomaten Chr. Høyer Bille på dansk side var hovedmanden, fik ved traktaten 8. maj 1852 det tilsigtede resultat. Prins Christian og hans mandlige linie erkendtes af stormagterne og Sverrig-Norge som arving til hele det danske monarki. Uddøde den mandlige linie, vilde de kontraherende magter, der erkendte princippet om det danske monarkis opretholdelse for permanent, overveje forslag fra den danske konge om en ny monark.

I statsrådsmøde den 24. sept. forelagde Bluhme et kongeligt budskab til den forenede rigsdag, indkaldt til 4. okt., om at bifalde, at kongelovens artikler 27–40

³⁴ W. siger i sine optegnelser, at statsrådet, især Reedtz, absolut ikke vilde følge hans råd om ikke at forudsætte Ruslands rettigheder. »Jeg måtte så skrive derefter«. – Reedtz talte nogle dage efter d. 22. personligt med W. om skrivelsen. – Sml. Statsrådets Forhandl. III, s. 415. – I dep. 25/9 51 til gesandtskaberne i Paris, London og Stockholm siges, at bilag II (arbejde nr. 6) indtil videre er tilbageholdt, men at der sendes aftryk af bil. III (arbejde nr. 4).

³⁵ U.min. Gehejmeregistratur 19/8, nr. 12. – Koncepten er, naturligt nok, skrevet af Sick.

³⁶ Sml. »Great Britain etc.«.

(om agnatisk-kognatisk arvefølge) ophævedes og den agnatisk arvefølge blev gældende for hele monarkiet.³⁷ Da Frederik VII ønskede at høre Wegeners og Larsens mening om sagen, tog Bluhme, stærkt støttet af Sponneck, bestemt afstand herfra. De øvrige ministre sluttede sig hertil. Kongen approberede så forslaget.

Den 8. okt. forelagdes det for den forenede rigsdag. Men den 29. omdeltes i rigsdagen et af gehejmarkivar Wegener, den forsmåede rådgiver, forfattet stridskrift: Forsvar for Danmarks Kongers og Kongehuses, navnlig prinds Christians og gemalindes, fulde arveret efter Lex Regia. Forordet er dateret den 28., og det er tilegnet Stemann, der havde erklæret sig enig med det. Om de heftige forhandlinger, der fulgte, om rigsdagens opløsning og det endelige resultat, Bluhmes sejr, skal her henvises til Neergaards skildring. I rigsdagen var Wegeners kampfælle, professor J. E. Larsen, hovedmanden for modstanden mod det kgl. budskab.³⁸

Wegener havde i indledningen til sin undersøgelse af tronfølgeforslaget og sit lidenskabelige angreb på det udtalt, at det var i bevidsthed om at forfægte »en god og retfærdig sag«, og at forfatteren var villig til eventuelt at lide for den. Allerede 1. nov. afæskede kultusministeriet ham en erklæring om skriftet. Et par uger senere bestemtes det at anlægge sag mod ham ved Københavns Kriminal- og Politiret. Den frikendte ham 9. juli 1853. Sagen gik til Højesteret. Den frifandt ham ligeledes 10. jan. 1854, men dog således, at han havde at udrede de af aktionen flydende omkostninger, deriblandt 100 rbd. til generalfiskalen.³⁹ Den 3. februar s. å. meddelte kongerigets premier- og kultusminister Ørsted desuden Wegener et kongeligt reskript. Det udtaltes heri, at vel havde man været berettiget til at afskedige ham. Man nøjedes dog med at udtale Vort Allershøjeste mishag og alvorligt advare ham om ikke i fremtiden at tilsidesætte de hensyn, han er Os og vor regering skyldig.⁴⁰ Det var jo ministeriet, ikke Frederik VII, der stod bag denne stærke reprimande.⁴¹

I Bjørn Kornerups biografi af W. (Dansk Biografisk Leksikon XXV, s. 248 ff.) hedder det, at W.s tilværelse i tiden derefter var præget af »fjernhed fra al deltagelse i det offentlige liv«, og han fandt tilstrækkelig tilfredsstillelse i sit embede og i studier. Som det nedenfor gengivne brev til broderen Johan W., da præst i Halsted, viser, havde han imidlertid sidst i 1856 stor attrå efter, om end indirekte, aktivt at gribe ind i politik – hævne eller genoprette nederlaget 1852–53.

Meget var i de forløbne år ændret i den store politik og i den hjemlige. Krimkrigen fratog Rusland dets helt dominerende stilling i storpolitikken. I Paris opstod med kejser Napoleon III et nyt, noget uberegneligt magtcentrum. Herhjemme var Bluhmes konservative helstatsministerium i decbr. 54 udskiftet med det Scheele-P. G. Bangske – også med nationalliberale medlemmer. Medens de nationale modsætninger i monarkiet skærpedes, stod den skandinaviske bevægelse i

³⁷ Statsrådets Forhandl. IV, s. 351 ff.

³⁸ J. E. Larsen anf. arb., s. 667–767: Udvalgsbetænkning og foredrag i den forenede rigsdag 1852 og 1853 vedr. det kgl. budskab ang. thronfølgens ordning.

³⁹ Berl.T. 10 og 11/1 1854.

⁴⁰ Departementstidende nr. 6, 4/2 1854. – Statsrådets Forhandl. V, s. 447.

⁴¹ Sml. »Fædrelandet«. 6/2 1854.

flor.⁴² Rygter gik – planer drøftedes – om ændring af den danske tronfølge til gunst for en skandinavisk union. Og man så hen til konferencer i Paris under Napoleon III som initiativtager.

W. betoner i brevets indledning, at politisk er tiden i højeste grad skæbnsvanger, og at mægtige kræfter arbejder i det skjulte, men herom kan han ikke vel skrive. Jeg vilde tro, men tør ikke fastslå, at W. har fået kendskab til Plougs skrivelse til kong Oscar fra samme dag som W.s brev, om et dansk-svensk forsvarsforbund (med udsigt for Bernadotterne til Danmarks krone).⁴³ Krieger har i sine dagbøger indført meddelelsen herom på dagen for W.s brev.⁴⁴ Kan man ikke tillige tænke sig, at professor Larsens – W.s gamle medkæmpers – død d. 17. nov. 1856 har gjort tanken om genoprettelse for nederlaget over for Bluhme stærkt levende.

Blandt de dokumenter, som W. i brevet til broderen henviser til som grundlag for den artikel, han ønskede skrevet om tronfølgesagen, er indbydelsesnoten til forhandlingerne i London. Den dateres i de rigsdagen meddelte aktstykker »sept. 1851«. Som tidligere anført, er den af 26. aug. Men dette er jo ikke datoen for dens ankomst til de respektive danske gesandter eller for disses overgivelse af noten. Den kuriøse misforståelse, der har bevirket, at den hos Thorsøe (som senere hos Neergaard) har fået datoen 26. sept., har jeg andetsteds forklaret.⁴⁵ W.s brev gengives ord- og bogstavret, men med moderne brug af store og små bogstaver. Godt den 1. side, der omhandler familieforhold, og de sidste 3–4 linjer med hilsener er udeladt.⁴⁶ W.s tilføjelser, af ham anbragt på siderne, hvor der var plads, er sat som anmærkninger under tekstgengivelsen.

Som det er vist forskellige steder i det foregående, gjorde W., hvis skrift jo for øvrigt udmærker sig ved skønhed, brug af understregninger, udråbstegn og NB. for at give det skrevne yderligere styrke. Mon han nogen steds kan have nået videre heri end i det gengivne brev? Af understregninger når han eet sted helt op til fire streger under hinanden, og af udråbstegn præsenterer han os for ikke færre end 6 i række. For at få udløsning for sin længe indestængte harme over at se sin stordåd i 1851 ødet ågrer han tillige med smædeord mod sejrherrene: Bluhmes rævekløgt, uvidenhed og dovenskab, Sponnecks letsindighed og uvidenhed.

⁴² Se herom navnlig Åke Holmberg, *Skandinavismen i Sverige vid 1800-talets mitt*. Gbg. 1946.

⁴³ Hother Ploug, *To aktstykker vedr. den politiske skandinavismes historie i årene 1856–57*; HT 7. r. III, Kbh. 1900–02, s. 356 ff.; Åke Holmberg, *anf. arb.*, s. 280 f.

⁴⁴ *Kriegers Dagbøger I*, s. 198.

⁴⁵ *Great Britain etc.*, s. 179, anm. 2.

⁴⁶ Det befinder sig i Johan W.s arkiv i R.A. Det er en del af afdøde arkivar Johanne Skovgaard's »slægtsarkiv«, som efter hendes død 1966 ved mig afleveredes til Rigsarkivet. Jeg afskrev dengang brevet.

C. F. Wegener til broderen Johan W. 8. dec. 1856.

... I politisk henseende er tiden i høieste grad skjæbnsvanger. Jeg kan ikke vel skrive derom; men troe mig: der arbeide mægtige kræfter i skjul!! Også vor sag vil ganske vist komme for på den nye Pariserconference og andetsteds. Den som troer, at det er kun ørkesløse journalister, der nu igjen ville fylde de sultne spalter med vort arvesags-spørgsmål, tager mærkelig feil! Men – ulykken er, at Bluhmes ræveklogt har således forvirret diplomaterne selv, at man fra alle sider taler om »Londonner-tractaten«, som den der har gjort ulykken, – istedenfor at denne er aldeles uskyldig, og det er Bluhmes dovenskab og uvidenhed, Sponnecks letsindighed og uvidenhed og Criminils schleswigholsteiniske og russiske intriguer, som bevirkede det.

Som sagt – Sverrig, England og Frankrig have fået øinene op! Men de kunne endnu ikke see klart gjennom vort forrige ministeriums (Bduhmes) bedrageriske dunstkreds. »Fædrelandet« har begyndt at lyse lidt op og vise os den store og ædle statsmand, Bluhme; men for arvesagens uhyre vigtighed har det aldrig selv havt øie. Du – min ven – var min bedste medstrider på den ene side, ligesom min tabte Larsen på den anden. Kunde Du ikke igjen have lyst og kraft til atter at bruge Din for en kort og klar – massiv – fremstilling så fortræffelige pen til i en »Fædrelands«*-artikel at oplyse de fremmede om, hvormeget de tage feil med hensyn til vor arvelovs – denne også europæiske ulykkes – virkelige ophavsmænd. Vil Du det – da gjør det snart.

Det hovedpunct, hvorfra der må gåes ud, er atter og atter dette: at den danske thronfølge af 31 juli 1853, eller rettere det kongl. budskab af 4 octbr. 1852, som a) under modstand af hele nationens intelligents og b) under gjentagne opløsninger af rigsdagen sattes igjennem c) ved den forførte ræe masses numeriske overvægt, – at dette budskab og denne arvelov er så langt fra at være grundet i Londonner-tractaten eller de for denne til grund liggende acter, at det og den meget mere er ligefrem stridende imod hiin tractat og disse acter. Dette er hoved-temaet, som idelig må gjentages!! – Man henviser derpå til 1) mit skrift, der er oversat på engelsk 2. (Larsens) rigsdagens betænkning, der er oversat på fransk og 3. Den forenede Rigsdagstidende. – Man henviser til 1) Warschauer-tractaten af 1851, som ethvert kabinet må have, 2) til prinds Christians forsikkringsact af 18 juli, der findes trykt i den forenede Rigsdagstidende, og hvori han under tabet af enhver ret og adkomst til Danmarks throne lover at opretholde cognaternes arveret efter den da gjældende arvefølge [ud for af W. skrevet NB] (∴: Lex Regia), der vil udelukke både Rusland og de tydske-oldenborgske prindser. (Dette punct kan alle forstå – og alle kan forstå, »at han har modtaget thronfølgen på det vilkår, hvorpå han selv forud havde fraskrevet sig den« !!!!!) [udfor står NB.] Det kan ikke siges ofte nok, skarpt nok, høit nok!! Jeg veed, at denne sætning vil gjøre effect – vidt og bredt! – 3. Den danske note af sept. 1851, hvorved der indbydes til

* Dagbladet tager den ikke, og »Fædrelandet« betyder i udlandet meget mere end Dagbladet.

forhandlingerne i London, trykt blandt de rigsdagen meddelte actstykker i 4to og som indeholder hele grundlaget, hvorpå 4) Londonner-tr. blev sluttet.** – Derpå bemærker man, a) at hele rigsdags-udvalget eenstemmig erklærede, at kongelovens arvefølge ikke burde ophæves (Tidende II 267. 368); – b) Bluhmes erklæringer, at regjeringen havde ganske frie hænder, ubundet af tractaterne (II. 62.200); c) Larsens, høiesterets-justitiarii erklæring, at han var bemyndiget til at tilbyde et eenstemmigt responsum fra hele det juridiske facultet for, at tractaterne ikke for-drede kongelovens ophævelse og Danmarks voldgivelse til Rusland, [ud for står NB] og at de ikke kunde fortolkes som Bluhme fortolkede dem! Summa summarum: Det er ikke Londonner-tr. men det er det danske daværende ministerium, navnlig Bluhme, Sponneck og Criminil, der har lagt grund til en 1) ny Slesvig-holsteinisme og 2) gjort Danmark til et russisk secundogenitur, idet de have fortolket Londonner-tractaten på en måde, der stod og står i den meest skjærende modsætning til den tanke, der er udtalt som den danske regjering, idet denne ved september-noten 1851 indbød stormagterne og Sverrig til forhandlingerne i London. »Det er den danske daværende regjering uærlighed, der har bedraget navnlig Frankrig, England og Sverrig, og ladet pr. Christian antage et valg, som han selv forud på det høitideligste havde fraskrevet sig på de vilkår!« [ud for står NB]. –

Vilde Du skrive en sådan artikel, og kunde Du være heldig med den – (det er fremmede, der skulle lære!) (kort og stærk gjentagende i de skjærende sætninger), og kunde Du få den optaget snarest muligt i Fædrelandet som en redactions-artikel*** – så vilde den (det er min faste overbeviisning) blive af – europæisk betydning!! – Jeg tør ikke sige mere; men stol på at jeg veed, hvad jeg siger. Du skal selv engang få beviserne derfor.

Hvorledes broderen har reageret på W.s opfordring, kan jeg intet meddele om; men det må have været negativt.⁴⁷ Der findes i »Fædrelandet« i den nærmeste tid efter brevet ingen artikel som den af W. ønskede. Og i februar 1857 sendte den danske udenrigsminister, Scheele, stormagterne og Sverrig en note med kraftig tagen afstand fra skandinavismen og med hævvelse af princippet »det danske monarkis integritet«. ⁴⁸

** og som findes i ethvert kabinet, navnlig i stormagternes og Sverrigs, som den udtrykkelig er adresseret til. Den må de idelig studere.

*** Man må så bestille plads *forud*.

⁴⁷ Provst Carl Wegener har på min forespørgsel vist mig den store venlighed at efterse Johan W.s følgende breve til C.W. såvel som dennes dagbøger, uden at finde noget om sagen.

⁴⁸ Neergaard, anf. arb. II, s. 146 ff.

*Summary*C. F. WEGENER AND THE ARRANGEMENT OF THE SUCCESSION
TO THE DANISH MONARCHY 1850-51

In a pamphlet in October 1852, presented to the members of the Parliament (*rigsdag*), C. F. Wegener, historian and Keeper of the Public Records, protested against the bill of succession (agnate succession to the entire monarchy), introduced by the cabinet C. F. Bluhme, and passed upon a fierce fight in 1853. The background was W's participation in the consultations preparing settlement of the succession 1850-51, the theme of the present paper. While W's activities had been of no significance during the negotiations early in 1850 concerning the succession of the heir grand duke of Oldenburg, things changed when Russia accepted the candidature of prince Christian of Glyksborg, formally settled on June 5th 1851 by the Warsaw-protocol, in which the Russian emperor declared himself prepared to transfer his possible hereditary rights to Holstein to the prince in order to maintain the unity of the monarchy.

While H. Chr. Reedtz, secretary of foreign affairs, who had signed the Warsaw-protocol on the part of Denmark, had aimed at the king's full approval, the state council opted for referring the matter to the opinion of W. and J. E. Larsen, professor of law. On several points W. took a strongly critical view, to the extent, even, that the government had to induce Russia to accept essential amendments. The previous copies were burnt, and new, postdated drawn up. Moreover Larsen and particularly W. were entrusted with the preparation of a series of official documents for the forthcoming negotiations in London on the succession. W's main concern was to emphasise the indissoluble connections of the kingdom and Slesvig *secundum tenorem Legis Regiae*, but also to keep open the possibility of the segregation of Holstein.

Nevertheless, W. and Larsen did not become involved in the subsequent development of the succession-affair. The treaty of 1852 May 8th, the issue of the conference of London, finally established succession for the male descendants of prince Christian, and presupposed the *rigsdag* to cancel the rules of succession (agnate-cognate succession to the kingdom (and Slesvig)) laid down by the *Lex Regia*; accordingly, a royal address was presented to the *rigsdag*; The immediate consequence was the publication of W's controversial pamphlet, 'The complete hereditary rights of the kings of Denmark and the royal house, particularly those of prince Christian and his consort, according to the *Lex Regia*' (Danmarks Kongers og Kongehuses, navnlig Prinds Christians og Gemalindes, fulde Arveret efter *Lex Regia*). - In contrast to the general view a letter from W. to his brother, Johan Wegener 1856 Dec. 8th (printed as an appendix) displays a later attempt at interfering with political events.